

Reflexions a l'entorn del model lingüístic escolar de les Illes Balears

Isabel Simón

RESUM

Aquest article pretén fer una anàlisi del model lingüístic escolar de les Illes Balears, a partir de la proposta que va presentar, el 2018, una comissió d'experts de la UIB creada amb aquesta finalitat. S'hi analitzen el context social i el marc normatiu vigent a les Illes, i s'hi apunten una sèrie de conclusions al respecte.

RESUMEN

Este artículo pretende hacer un análisis del modelo lingüístico escolar de las Islas Baleares, a partir de la propuesta que presentó, en 2018, una comisión de expertos de la UIB creada con esta finalidad. Se analizan el contexto social y el marco normativo vigente en las Islas, y se apuntan una serie de conclusiones al respecto.

Durant la darrera dècada, determinades decisions polítiques han atiat la polèmica entorn de quines llengües s'havien de fer servir al sistema educatiu de les Illes Balears i amb quines funcions (llengües objecte d'ensenyament, llengües vehiculars d'ensenyament, llengües d'acollida de l'alumnat novíngut...). Aprofitant el debat sobre la introducció de la llengua estrangera com a llengua d'ensenyament a les escoles, es va qüestionar el consens que, en matèria lingüística, regia el funcionament dels centres de les Illes Balears, tot especulant amb els percentatges de presència que cada llengua havia de tenir dins el sistema educatiu. A cop de decret, es va establir un model lingüístic que ja no afavoria l'ús predominant de la llengua catalana a l'escola, sinó que el reduïa, com a màxim, al 33% de les hores lectives. Aquella proposta va trasbalsar la comunitat educativa de les Illes Balears i fou el germen de l'enderrocament del govern d'aleshores.

Poc després, i atesa l'evidència que qualsevol model lingüístic necessita ser revisat i actualitzat permanentment per assegurar-ne l'eficàcia, es va plantejar la conveniència d'encetar un debat sobre la qüestió, amb la participació de tota la comunitat educativa, especialment del col·lectiu docent. En primer lloc, perquè era qui vertaderament coneixia les necessitats dels alumnes i els recursos de què disposava per fer-hi front. I en segon lloc, perquè havia de ser qui duria a la pràctica diària el model consensuat.

Per establir el model lingüístic més adequat per a les Illes Balears, calia definir els objectius que es volien assolir per a cada una de les llengües presents al sistema educatiu, tenint en compte l'estatus de cada una en aquest territori: la llengua catalana, com a llengua pròpia i oficial; la llengua castellana, com a llengua oficial, i les llengües estrangeres, sense rang d'oficialitat. El model lingüístic escolar havia de ser, així, el full de ruta per arribar a aquests objectius, que, segurament, no serien els mateixos per a totes les llengües.

Amb aquestes premisses es va constituir, el maig de 2016, un comitè d'experts format per membres de reconegut prestigi i trajectòria investigadora de l'àmbit universitari. Se'ls va encarregar l'elaboració d'un document inicial, que seria traslladat posteriorment a tots els membres de la comunitat educativa, a fi que hi poguessin fer-hi les observacions pertinents.

L'actual gestació de la l'Avantprojecte de llei educativa de les Illes Balears torna a posar d'actualitat aquest tema, per la qual cosa és convenient fer un repàs de les aportacions que es varen fer sobre la qüestió.

I. CONTEXTUALITZACIÓ

La societat de les Illes Balears

Abans de res, cal comentar que aquestes paraules es redacten en plena pandèmia de COVID-19, en uns moments en què no es poden preveure les conseqüències d'aquest fenomen en els àmbits migratori ni turístic. L'anàlisi es basa en les dades i tendències dels darrers anys, que poden veure's alterades en el futur immediat per aquest motiu.

En tot cas, la societat de les Illes Balears es caracteritza per la gran diversitat d'origens i les notables diferències quant a la concentració de la població, tant per illes i localitats com per estació de l'any. A aquestes dades hem d'afegir la presència del turisme, que encara fa més diversa la tipologia social i les interaccions lingüístiques que es produeixen al territori.

Les Illes Balears suporten, sobretot des de la segona meitat del segle XX, una fortíssima pressió migratòria que afecta, i de manera significativa, els usos lingüístics de la societat. Segons les dades disponibles, entre 1960 i 2015, és a dir, en una mica més de 50 anys, la població de les Illes ha crescut un 150%: 441.732 habitants l'any 1960 i 1.104.479 l'any 2015 (Melià, 2014: 37). És evident que cal plantejar-se la sostenibilitat d'un sistema que ha d'absorbir un augment d'aquestes dimensions en l'àmbit social, ecològic i econòmic, però també cultural i lingüístic.

El degoteig constant del fenomen migratori es tradueix en un alumnat cada vegada més divers a les aules. Aquest alumnat desconeix, majoritàriament, la llengua catalana, i de cada vegada és més habitual que desconegui també la castellana, d'ençà que la immigració no se circumscriu, principalment, a la resta de l'Estat espanyol. Creix, per tant, el ventall de llengües inicials dins les aules, i una bona acollida per part del sistema les hauria de tenir en compte per facilitar l'adaptació d'aquest alumnat. Tot i que no s'analitzarà aquí aquest fenomen, l'impacte del turisme també es fa palès en els usos lingüístics, perquè afecta directament l'imaginari col·lectiu quant a la utilitat de determinades llengües i, per tant, la motivació dels alumnes (i les famílies) per aprendre-les a l'escola.

En aquest context tan heterogeni, el model lingüístic de les Illes Balears ha de fixar uns principis comuns, però alhora ha de ser prou flexible perquè cada escola s'hi adapti segons les seves característiques, per poder donar la millor resposta a les necessitats dels alumnes.

2. EL MARC NORMATIU EN MATÈRIA LINGÜÍSTICA

Com a punt de partida, per fer una breu sinopsi de la normativa lingüística vigent, cal esmentar els textos que es detallen a continuació.

L'article 4 de l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears disposa que la llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, té, juntament amb la castellana, el caràcter d'idioma oficial. Tothom té el dret de conèixer-la i d'usar-la, i ningú no pot ser discriminat per causa de l'idioma. A més, les institucions de les Illes Balears han de garantir l'ús normal i oficial dels dos idiomes, prendre les mesures necessàries per assegurar-ne el coneixement i crear les condicions que permetin arribar a la igualtat plena de les dues llengües quant als drets dels ciutadans de les Illes Balears. A més, l'article 35 estableix que normalitzar la llengua catalana ha de ser un objectiu dels poders públics de la comunitat autònoma.

D'altra banda, la Llei 3/1986, de 29 d'abril, de normalització lingüística a les Illes Balears fa constar que la comunitat autònoma té competència exclusiva, en harmonia amb els plans d'estudis estatals, per a l'ensenyament de la llengua catalana. És important destacar l'article 20 de la Llei, en què s'atorga al Govern la funció d'adoptar les disposicions necessàries encaminades a garantir que els escolars de les Illes Balears, qualsevol que sigui la seva llengua habitual en iniciar l'ensenyament, puguin utilitzar normalment i correctament el català i el castellà al final del període d'escolaritat obligatòria.

És imprescindible, en aquesta relació de textos normatius, fer referència al Decret 92/1997, de 4 de juliol, que regula l'ús i l'ensenyament de i en llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, en els centres docents no universitaris de les Illes Balears, que a l'article 7 estableix que l'Administració educativa ha de promoure l'ús de la llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, com a llengua vehicular de l'ensenyament no universitari, d'acord amb l'article 22 de la Llei 3/1986, de 29 d'abril. Aquest document determina quines matèries s'han de cursar necessàriament en llengua catalana, i a l'article 10 indica que al Projecte Lingüístic de Centre s'ha de definir la distribució de les llengües d'ensenyament. El popularment anomenat «Decret de mínims» es va gestar amb la intenció de garantir un 50% de presència de la llengua catalana a les aules, i amb el temps s'ha comprovat que aquesta mesura compensatòria és ben necessària, pel decreixement que s'observa en l'ús social de la llengua pròpia del territori.

El 2016 es va publicar el Decret 45/2016, de 22 de juliol, per al desenvolupament de la competència comunicativa en llengües estrangeres als centres educatius sostinguts amb fons públics de les Illes Balears. En aquesta norma es fixen els criteris per introduir una llengua estrangera com a llengua d'ensenyament, una iniciativa de caràcter voluntari. S'hi especifica que l'ensenyament en una llengua estrangera es pot aplicar totalment o parcialment a una assignatura a l'educació primària, l'educació secundària obligatòria i el batxillerat i a un mòdul a la formació professional, i en qualsevol cas, si es vol impartir més d'una matèria en llengua estrangera, s'ha de presentar un informe justificatiu a la direcció general competent, que ha de resoldre la sol·licitud.

Pel que fa a l'acolliment lingüístic de l'alumnat nouvingut, la normativa de referència és el Decret 39/2011, de 29 d'abril, pel qual es regula l'atenció a la diversitat i l'orientació educativa als centres educatius no universitaris sostinguts amb fons públics. S'han concretat instruccions específiques, en el marc d'aquest decret, per a l'educació primària i la secundària: les «Orientacions per a l'elaboració del Pla d'Acollida», i les «Instruccions per a l'elaboració i execució del Programa d'Acolliment Lingüístic i Cultural (PALIC) adreçat a l'alumnat d'incorporació tardana al sistema educatiu de les Illes Balears, amb mancances en l'ús de la llengua catalana, que cursa estudis als instituts d'educació secundària».

3. PROPOSTES DEL COMITÈ D'EXPERTS SOBRE EL MODEL LINGÜÍSTIC ESCOLAR

Abans de fer les propostes pertinents, els autors analitzaren alguns aspectes, com ara la dependència del model lingüístic vers el model educatiu, l'estatus de la llengua catalana a les Illes Balears, la valoració del poliglòtisme, la socialització lingüística, la gestió de la diversitat lingüística, la motivació dels aprenents, etc.

Val a dir, per això, que no es pot fer recaure en el model lingüístic escolar tota la responsabilitat dels usos lingüístics de la societat. A cada comunitat lingüística i en qualsevol àmbit, s'ha d'enfortir la presència de les llengües que es percebin com a necessàries i s'ha de debilitar l'ús de les que es considerin menys útils. El paper de l'escola és dotar la població dels coneixements lingüístics necessaris perquè pugui fer la tria oportuna. El fet que l'escolarització sigui obligatòria i universal s'ha d'aprofitar per establir les bases dels coneixements lingüístics i sociolingüístics necessaris perquè cada parlant pugui fer la tria més adequada per a les seves interaccions, conscient que els usos lingüístics individuals incideixen en l'avanç o el retrocés dels processos de normalització o de substitució lingüística.

El català, llengua pròpia del sistema educatiu

Per assolir l'objectiu que en acabar l'ensenyament obligatori els alumnes siguin capaços d'usar correctament tant la llengua catalana com la castellana, els experts recomanen que la llengua vehicular de les escoles sigui la llengua pròpia de les Illes Balears, en consonància amb les tendències europees actuals. Veuen necessari, a més, no segregat els alumnes per raons de llengua, treballar activament per la plena normalització lingüística i avaluar l'aprenentatge de la llengua catalana, perquè és l'única sobre la qual es tenen competències exclusives.

El procés de normalització lingüística és lluny d'haver acabat, a les Illes Balears. En determinats àmbits el català és plenament habitual, però en d'altres sembla enrocat en usos residuals, sense que la tendència social auguri cap millorança. En aquest context de «minorització» lingüística, el sistema educatiu havia apostat, amb el consens de la comunitat educativa, per un model lingüístic que prioritzava la presència de la llengua pròpia del territori. Aquesta discriminació positiva del català a les escoles s'ha comprovat que és útil per assolir el mandat de la legislació vigent quant al domini de la població escolar de les dues llengües oficials.

D'altra banda, cal tenir present la tendència social cap al decreixement de l'ús de la llengua pròpia de la comunitat: per la immigració creixent que aporta altres llengües, per l'omnipresència de les llengües majoritàries a les xarxes socials (l'ús generalitzat de les quals, per part dels alumnes, substitueix altres formes de relació), etc. En un context de globalització en què les llengües «minoritzades» reben la pressió de les dominants no es pot deixar de protegir el patrimoni lingüístic de cada territori.

L'escola ha de complir un paper compensador de les desigualtats socials entre el català i el castellà, perquè l'única manera de possibilitar l'ús de les dues llengües oficials és garantir que tota la població les conegui. És també la manera de garantir que hi hagi igualtat d'oportunitats de promoció i integració social per a tothom, independentment del seu origen.

Sembla evident que, com més elevada sigui la presència d'una llengua a l'escola, més domini en tendran els alumnes que hi hagin estat exposats. Però aquí cal remarcar els condicionants socials que esmentàvem més amunt, que motivaran l'alumnat a millorar les destreses en una o una altra llengua, segons les conseqüències que percebin que pot tenir en la seva realitat: les opcions d'inserció social, de promoció laboral, de pertinença a un col·lectiu... Aquests factors són tan variables que, per la mateixa raó, el fet d'usar dues o més llengües en la mateixa proporció a les aules no garanteix que se n'adquireixi un coneixement similar, perquè al cap i a la fi tot dependrà del reforç positiu o negatiu que rebí el parlant en usar-les fora de l'aula.

En el cas de la població escolar, pel que fa al grau de coneixement de la llengua catalana i de la llengua castellana, cal basar-se en les xifres que presenta periòdicament l'Institut d'Avaluació i Qualitat del Sistema Educatiu de la Conselleria d'Educació, Universitat i Recerca. Els seus estudis mostren els resultats de l'avaluació de totes les matèries escolars des de l'educació primària fins al batxillerat, i se'n desprèn que, en general, a les Illes Balears, els resultats a l'àrea de llengua castellana són superiors als obtinguts a la de llengua catalana.

El darrer informe mostra que, en acabar l'etapa de primària, el 96,1% de l'alumnat obté una avaluació positiva de l'àrea de castellà, 2,1 punts percentuals per damunt de l'àrea de català (Bauzà, Gámez, Garí, Pérez, Real i Vidaña, 2019). Els resultats són sempre superiors tant als centres de titularitat pública com privada, amb independència de l'illa, i tant si l'alumnat és estranger com si no ho és.

Pel que fa a secundària, a 1r d'ESO es repeteixen els resultats superiors de coneixements de castellà a tots els centres, tant públics com privats, i sense que l'origen de l'alumnat en variï el resultat, amb l'excepció de Menorca (Bauzà et al., 2019: 55). A 2n d'ESO les mitjanes són superiors en llengua castellana a totes les illes, en qualsevol perfil de nacionalitat dels alumnes i de titularitat dels centres (Bauzà et al., 2019: 57). Als resultats de 3r d'ESO augmenten els percentatges d'avaluació positiva de la llengua catalana per damunt de la castellana a Menorca i les Pitiüses (Bauzà et al., 2019: 61), i a 4t d'ESO es produeix una inversió de dades a totes les illes (amb l'excepció de Menorca): el 87,6% de l'alumnat aprova la matèria de llengua catalana, un punt per damunt dels que aproven llengua castellana; a Menorca, en canvi, aprova castellà un 89,1% dels alumnes, i català un 87,6% (Bauzà et al., 2019: 62).

Finalment, al batxillerat, tot i que s'observen petites variacions segons la modalitat, en general els resultats tornen a afavorir l'àrea de llengua castellana: a la modalitat de ciències aprova castellà el 87,3% dels alumnes, mentre que aprova l'àrea de català el 86,8%. A la modalitat d'humanitats i ciències socials el castellà obté un 77,6% de resultats positius, mentre el català baixa al 75,5%. A la modalitat d'arts, el percentatge d'alumnes aprovats de castellà és del 75,7%, una xifra lleugerament superior a la de català, que arriba al 75,3% (Bauzà et al., 2019: 106).

Tot i que les diferències percentuals no són gaire significatives, són dades resultants del model lingüístic actual, que cerca prioritzar la presència de la llengua catalana com a llengua vehicular de l'ensenyament. En tot cas, sembla que desmenteixen un suposat desconeixement de la llengua castellana per part d'un sector de la població escolar, com de vegades s'ha afirmat en esbiaixats fóruns polítics sense dades objectives que avalin aquestes *fake news*. Es pot afirmar que la presència

majoritària de la llengua catalana a l'escola millora el coneixement d'aquesta llengua entre els escolars, sens perjudici de l'aprenentatge adequat de la castellana, que en general obté uns resultats d'avaluació superiors, que oscil·len entre el 85% i el 90% d'aprovat.

Aprenentatge d'altres llengües

En el text dels experts es destaca que cal millorar la manera d'impartir l'ensenyament de les llengües estrangeres i també la formació específica del professorat que s'hi dedica. A més, es proposa que es puguin oferir altres llengües estrangeres a les escoles, a part de l'anglès.

Per millorar aquest aprenentatge, es proposa enfocar l'ensenyament cap al desenvolupament de la pràctica oral, la millora de la qualitat del temps d'exposició a la llengua estrangera i la disminució de ràtios a les aules. A més, és necessari que totes les experiències educatives en aquest sentit siguin avaluades periòdicament per l'Administració educativa.

Augmentar la capacitat dels alumnes per fer servir, com a mínim, una llengua estrangera és un objectiu ineludible de qualsevol Administració educativa. A ningú no se li escapa que, en un món globalitzat, és necessari el domini de més d'una llengua de comunicació internacional, que en els sistemes educatius europeus no es limita a l'oferta d'una única llengua estrangera.

Quan ens referim a l'ensenyament de llengües estrangeres, la preeminència de l'anglès és indubtable. Les segones llengües estrangeres més sol·licitades a les Illes Balears són l'alemany i el francès, tot i que l'oferta escolar, idealment, hauria de poder ampliar-se a altres llengües de l'entorn immediat amb què la nostra comunitat lingüística interacciona (i, fins i tot, amb les llengües dels alumnes d'altres procedències).

En qualsevol cas, com es pot augmentar la competència lingüística dels alumnes en aquestes llengües? Introduir la docència de matèries no lingüístiques en llengües estrangeres és un recurs per millorar-ne la competència, però no és l'únic ni necessàriament el millor, i amb aquest esperit es va redactar el Decret 45/2016, de 22 de juliol, per al desenvolupament de la competència comunicativa en llengües estrangeres. Aquest recurs no s'ha d'entendre com un objectiu en si mateix, perquè duit a terme sense la preparació adequada d'alumnes i professors podria esdevenir, fins i tot, contraproductiu. Aquest tipus de formació hauria de ser una eina més per arribar a millorar l'aprenentatge d'aquestes llengües, i no un esquer electoralista, com s'ha fet servir a les Illes Balears.

Hi ha, per tant, altres recursos d'eficàcia contrastada en els quals cal invertir, com ara els desdoblaments de grups per reduir les ràtios, perquè motiven la implicació de cada individu, sobretot per a la pràctica de l'oralitat. Una altra eina que es fa servir al nostre sistema és el suport dels auxiliars de conversa en llengua estrangera. Aquest recurs, destinat a oferir un model fonètic nadiu als alumnes, s'aplica actualment també als centres que detecten un dèficit de competències orals del seu alumnat en llengua catalana. Es tracta de programes de formació del professorat en normalització lingüística, que compten amb la figura d'un dinamitzador lingüístic que estimula la pràctica oral de la llengua catalana entre l'alumnat, a través d'activitats de lleure.

Potenciar la mobilitat de l'alumnat amb programes d'intercanvi d'alumnes i professors és una altra de les mesures reeixides d'eficàcia contrastada en el marc de la internacionalització dels centres.

És important recordar, no obstant això, que qualsevol iniciativa, per ser efectiva, s'ha de planificar convenientment. Se n'ha de preveure una implantació progressiva, que permeti l'oportunitat d'accedir-hi a tot l'alumnat, i que compti amb la formació necessària del professorat (en metodologies, recursos tecnològics, eines per incentivar la pràctica de l'oralitat a l'aula, etc.).

Aprofitament del potencial lingüístic de l'alumnat

Al document dels experts es fa esment a la importància de valorar als centres educatius la riquesa lingüística i cultural de les llengües que dominen els alumnes. Caldria detectar prèviament aquests coneixements lingüístics de la població, i agilitar la validació de titulacions lingüístiques provinents d'altres països. Tot plegat, en un context de valoració del poliglòtisme i de la importància de potenciar la llengua pròpia de les Illes Balears com a nexa d'unió de la comunitat.

Augmentar una percepció positiva de la multiculturalitat no és un tema menor, en una societat amb una diversitat social i lingüística creixent. De la diversitat lingüística, creixent amb la globalització i la mobilitat ciutadana, sorgeixen sovint conflictes lingüístics, amb més o menys intensitat, que plantejgen la qüestió de la identitat d'autòctons i nousvinguts. Per prevenir aquests conflictes és necessari valorar cada llengua i deixar entrar a l'aula (sobretot en la fase inicial d'acollida) les llengües maternes dels nousvinguts, fer-les presents, perquè són una de les principals fonts d'identificació. Que s'estimuli al sistema educatiu la visió positiva del multilingüisme i la valoració de les llengües de la immigració (de vegades considerades «inferiors») és compatible amb treballar, des dels centres, per la normalització lingüística. La llengua de l'escola no s'hauria de percebre com una imposició, sinó com l'enllaç que permet connectar tots els membres de la comunitat educativa.

Atenció als nousvinguts

El comitè d'experts recomana l'establiment d'aules d'acollida als centres, amb la funció de dotar els nousvinguts amb els coneixements lingüístics i culturals necessaris abans d'integrar-los a l'aula ordinària. Les famílies d'aquests alumnes, fora de l'horari escolar, també haurien de rebre l'acompanyament necessari per aprendre nocions bàsiques de llengua i cultura que els permetin incorporar-se a la societat i donar el suport necessari als fills. També s'incideix en la importància de l'especialització dels professors que es dediquen a l'acolliment lingüístic i cultural dels alumnes amb aquest perfil.

Si la tendència dels darrers anys no canvia, continuarà arribant al sistema educatiu de les Illes Balears un flux migratori continu, cosa que demana un esforç extra d'acollida al professorat de les Illes Balears: acollir no és només ensenyar la llengua pròpia del territori, és, també, acompanyar l'alumne en el procés d'adaptació a una nova cultura, a un sistema escolar i social diferent, a uns valors que poden arribar a ser oposats als coneguts, a unes interaccions amb els companys d'aula que poden provocar rebuig a causa del desconeixement.

Fer amable i atractiva la cultura pròpia de la comunitat és molt complicat quan es disposa de pocs mitjans, de poques hores espigolades d'un horari massa atapeït o d'alumnes amb coneixements desiguals de la llengua, o fins i tot de l'alfabet. L'acollida requereix una atenció molt individualitzada, i s'han de tenir en compte tant les llengües d'origen com el bagatge educatiu de cada alumne. És habitual que les mancances de coneixements dels alumnes vagin acompanyades de dificultats d'aprenentatge, sobretot quan es prové de sistemes educatius molt diferents. Per tant, per fer una integració efectiva i sostenible, cal destinar l'atenció adequada a l'acolliment als centres, amb temps i amb recursos, i donar suport i formació al professorat.

És important que els nouvinguts es familiaritzin com més aviat millor amb la llengua pròpia del territori, sens perjudici que aprenguin, també, l'altra llengua oficial. D'aquesta manera es facilitarà que s'integrin més ràpidament en el sistema escolar, que és, al començament, el seu principal àmbit de socialització, i la garantia per formar-se en igualtat d'oportunitats que la resta dels companys.

L'experiència demostra, a més, que caldria possibilitar l'acolliment en dues fases, una d'inicial i una altra de consolidació, abans d'integrar l'alumne definitivament en la dinàmica de l'aula. En cas contrari, la distància entre els programes d'acollida i els currículums ordinaris esdevé insalvable per a determinats alumnes, sobretot, en el sistema de les Illes per als d'origen lingüístic no romànic.

Formació per al professorat i titulacions

Els experts destaquen la importància d'emfasitzar la pràctica oral en la formació inicial dels professors i en el cas dels de llengües estrangeres recalquen que haurien d'aprendre metodologies específiques per a aquest tipus de docència.

Pel que fa a la titulació lingüística requerida al professorat, recomanen que, per iniciar els estudis universitaris, sobretot els que condueixen a l'exercici docent, s'exigeixi el nivell C1 en la llengua pròpia del territori i en la llengua oficial de l'Estat, a més del B1 en una altra llengua. Per exercir la docència, els experts inicialment varen proposar augmentar al nivell C2 el coneixement de les llengües catalana i castellana, però finalment aquesta demanda fou desestimada per la conselleria competent, en considerar que era excessiva.

Per als professors de llengua estrangera, amb independència de la titulació exigida quant a coneixements de la seva llengua d'especialització, els experts insisteixen en la necessitat d'una formació sòlida en metodologies d'ensenyament de llengües estrangeres. Unes metodologies específiques que també s'haurien de demanar als professors que imparteixen àrees o matèries no lingüístiques en llengües estrangeres, a més d'uns coneixements de llengua estrangera mínims de B2 per a infantil i primària, i de C1 per a secundària.

Ensenyar llengües presenta uns reptes singulars als docents d'aquest àmbit, que necessiten dominar (i actualitzar constantment) les metodologies específiques de la seva àrea de coneixement. En aquesta formació, d'altra banda, no sobriarien algunes nocions de sociolingüística, actualment inexistent a la majoria de plans de formació inicials del professorat. Cal que es treballin els processos de normalització i substitució lingüístiques, l'efecte de la globalització sobre el patrimoni lingüístic

universal, els prejudicis lingüístics dels parlants... Tot plegat, amb la intenció d'incidir en la valoració de l'alumnat del multilingüisme, en l'actitud del professorat pel que fa a la fidelitat lingüística en entorns desfavorables i en l'assumpció de la responsabilitat social de cada individu en les seves tries lingüístiques.

Millora de l'ensenyament de llengües

Els experts recorden que és imprescindible millorar la coordinació i continuïtat metodològiques dels departaments de llengües i l'adequada implementació d'uns currículums conjunts de les llengües oficials, així com la cooperació entre el professor de llengua estrangera i el de l'àrea o matèria no lingüística impartida en aquesta llengua, en el cas dels centres que n'ofereixin. S'ha de prioritzar l'expressió oral, les classes de les matèries lingüístiques s'han d'impartir totalment en la llengua objecte d'aprenentatge i s'han de fer servir els desdoblaments de grups a les classes de llengua estrangera, sempre que sigui possible.

Les darreres tendències en aprenentatge de llengües ja fa anys que demanen un enfocament més funcional de l'ensenyament lingüístic, que posi el focus en la millora de la competència oral. El Marc europeu comú de referència (2003: 27) ja incidia en el fet que tant l'aprenentatge com l'avaluació del coneixement de llengües s'havia d'orientar a l'ús, perquè es considerava:

Els usuaris i aprenents de llengües principalment com a agents socials, és a dir, com a membres d'una societat que tenen unes tasques a complir (...) en unes circumstàncies i en un entorn determinats, i en un camp d'acció concret. (...) Parlem de tasques en el sentit que es tracta d'accions realitzades per una o més persones que utilitzen estratègicament les seves pròpies competències específiques per tal d'aconseguir un resultat determinat. L'enfocament basat en l'acció, per tant, també té en compte els recursos cognitius, emocionals i volitius, i tot el ventall complet de capacitats específiques que els individus apliquen com a agents socials.

El treball coordinat en totes les àrees lingüístiques és inqüestionable per evitar duplicitats innecessàries de contingut i per rendibilitzar les hores lectives, amb espais per a la pràctica oral, sovint menystinguda, sobretot a l'etapa de secundària. D'altra banda, treballar amb la perspectiva d'un currículum integrat motivaria la transferència dels continguts d'una àrea a l'altra, i l'alumne activaria encara més l'aprenentatge d'estructures lingüístiques per comparació i contrast, recurs bàsic en un context d'aprenentatge multilingüe. De tota manera, en aquest treball coordinat no s'haurien de deixar de banda els objectius específics prevists per al coneixement de cada llengua, la pressió social favorable o desfavorable al seu ús, els coneixements previs de l'alumnat i l'ús familiar i social que en fa.

Finalment, caldria afegir que cal ampliar la cooperació amb la resta de territoris de parla catalana tant per a la millora de l'ensenyament de llengües com per a l'avanç en el procés de normalització lingüística. Una comunitat lingüística fragmentada dificulta els processos de normalització, però en l'actualitat hi ha més eines que mai per a la interrelació, i s'han d'aprofitar per treballar en l'objectiu comú de fer alumnes competents en el nombre màxim de llengües, alhora que es treballa per la normalització lingüística de la llengua pròpia del territori.

Projecte Lingüístic de Centre

Al Projecte Lingüístic de Centre (PLC) s'han de reflectir, segons els experts, totes les activitats i programes prevists al centre per millorar l'aprenentatge de llengües. S'hi han d'especificar els objectius, que han de ser consensuats i mesurables perquè tots els professors siguin conscients que són models de llengua (i que, explícitament o implícitament, contribueixen a l'aprenentatge lingüístic de l'alumnat).

El text destaca que al PLC s'ha de fer constar la tasca de l'auxiliar de conversa, si se'n disposa, i que s'hi haurien de preveure proves orals per a totes les llengües al final de cada etapa educativa.

El PLC és el document «en què s'estableix el tractament de les llengües d'ensenyament als centres educatius. El projecte lingüístic ha de reflectir l'estratègia del centre per, a partir del context sociolingüístic, poder desenvolupar les capacitats de l'alumnat en el domini de la llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, i de la llengua castellana» (Conselleria d'Educació i Universitat, 2018: 1). Al projecte s'ha d'incloure informació sobre l'organització de les llengües d'ensenyament del centre, amb la inclusió de l'ensenyament de matèries no lingüístiques en llengües estrangeres, en cas que se'n faci.

En aquest document es fa palesa la importància de l'autonomia dels centres, perquè el context immediat del centre ha de determinar el pla d'acció per millorar la competència lingüística de l'alumnat en totes les llengües que s'hi fan servir. El centre haurà de tenir en compte factors com l'ús social de les llengües de l'escola a l'entorn, les llengües familiars de l'alumnat, la incidència de població nouvinguda i la seva diversitat, etc. En un marc normatiu òbviament comú, només una concreció adaptada a les necessitats específiques de l'alumnat és realment efectiva.

4. CONCLUSIONS

La tria del model lingüístic escolar més adequat per a les Illes Balears està condicionada per molts de factors, en una societat immersa en canvis constants.

La immigració creixent no s'ha de veure com un entrebanc, sinó com una riquesa que cal assumir per part del sistema, en una concepció cada vegada més naturalitzada del multilingüisme a l'escola. Tot plegat, en un escenari en què la llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, sigui el nexa d'unió per teixir la xarxa de connexions socials que permeti que tots els alumnes s'integrin al sistema en igualtat d'oportunitats, sense deixar de complir l'objectiu de coneixement de les dues llengües oficials. Els resultats acadèmics objectius i les recomanacions dels experts en la matèria són contundents: el percentatge de presència de les llengües a les escoles del nostre territori ha de ser asimètric, perquè l'estatus, la presència fora de l'aula i els objectius que es volen assolir amb cada llengua també ho són.

En aquesta línia, l'experiència demostra que la presència majoritària de la llengua catalana a l'escola afavoreix l'assoliment del coneixement de les dues llengües oficials. No semblaria assenyat, per

tant, deixar de reforçar la discriminació positiva de la llengua pròpia del territori a les aules, i en aquest sentit, l'Avantprojecte de Llei d'educació de les Illes Balears, que necessàriament haurà de fer referència al model lingüístic, és una oportunitat per consolidar-la. Aquesta Llei podrà refermar la tendència de la normativa vigent, si s'aprofita l'avingentesa, amb mesures proteccionistes per a la llengua catalana a l'ensenyament, com a llengua pròpia de les Illes Balears.

D'altra banda, l'ensenyament de matèries no lingüístiques en llengua estrangera pot ser una eina per impulsar el coneixement d'aquestes llengües, però ni és l'única eina ni és, necessàriament, la millor. És imprescindible parar esment a la formació inicial i permanent del professorat amb aquest perfil i valorar les llengües que aporten els alumnes nouvinguts. D'altra banda, s'hauria de diversificar l'oferta de llengües estrangeres a l'escola amb una campanya atractiva de promoció del poliglòtisme, per evitar el monocultiu lingüístic de l'anglès.

A aquesta societat convulsa encara s'ha afegit un factor més per incrementar la incertesa de l'evolució del seu sistema educatiu: les conseqüències derivades de la pandèmia causada per la COVID-19 són imprevisibles, i és possible que revolucionin la manera com hem concebut l'escola fins ara. La implantació tecnològica a les aules, incipient els darrers cursos i accelerada aquests mesos pels esdeveniments, s'hauria d'aprofitar, també, per a la millora de l'ensenyament i l'aprenentatge de les llengües del nostre sistema, sense deixar de banda la cura constant pel procés de normalització de la llengua pròpia de les Illes Balears.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Bassa, R., Adrover-Roig, D., Aguilar-Mediavilla, E., Bauzà, A., Oliver-Trobat, M. F., Pérez, J. A. i Vallespir, J. (2013). Sobre el model lingüístic escolar a les Illes Balears. *Dossier d'Actualitat*, 2.

Bauzà, A., Gámez, J., Garí, R., Pérez, J. M., Real, J. i Vidaña, L. (2019). *Indicadors de resultats acadèmics de les Illes Balears. Curs 2018-2019*. Palma: Conselleria d'Educació, Universitat i Recerca del Govern de les Illes Balears.

Consell d'Europa, Ministeri d'Educació, Joventut i Esports del Govern d'Andorra, Departament de Cultura i d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya i Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears (2003). *Marc europeu comú de referència per a les llengües: aprendre, ensenyar, avaluar*. Barcelona: Govern d'Andorra / Generalitat de Catalunya / Govern de les Illes Balears.

Conselleria d'Educació i Cultura (2011). *Desenvolupament del Marc europeu comú de referència per a avaluar nivells de llengua catalana*. Palma: Govern de les Illes Balears.

Conselleria d'Educació i Universitat (2018). *Guia d'elaboració del Projecte Lingüístic de Centre*. Palma: Govern de les Illes Balears.

Conselleria d'Educació, Universitat i Recerca (2020). *Model lingüístic escolar*. Palma: Govern de les Illes Balears.

Conselleria d'Educació, Universitat i Recerca (2020). *Orientacions per a l'elaboració del Pla d'Acollida*. Palma: Govern de les Illes Balears.

Melià, J. (2014). El context demogràfic. A Melià, J. i Vanrell, M. M. (coords.). *Enquesta d'usos lingüístics a les Illes Balears 2014* (pàg. 35-42). Palma: Govern de les Illes Balears / Generalitat de Catalunya / Universitat de les Illes Balears.

Oliver, T. M., Moyà, P. i Vidaña, L. (2018). Reflexions i reptes en l'ensenyament de l'anglès com a llengua estrangera (o llengua franca) en l'educació primària i en l'educació secundària obligatòria. A March Cerdà, M. (dir.). *Anuari de l'Educació de les Illes Balears*. Palma: Universitat de les Illes Balears / Fundació Guillem Cifre de Colònia.

Normativa consultada

Estatut d'autonomia de les Illes Balears, segons la redacció que en fa la Llei orgànica 1/2007, de 28 de febrer.

Llei 3/1986, de 29 d'abril, de normalització lingüística a les Illes Balears.

Decret 74/1986, de 28 d'agost, regulador de l'ensenyament de la llengua i la literatura catalanes als centres docents no universitaris de les Illes Balears.

Decret 92/1997, de 4 de juliol, que regula l'ús i l'ensenyament de i en llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, en els centres docents no universitaris de les Illes Balears.

Decret 39/2011, de 29 d'abril, pel qual es regula l'atenció a la diversitat i l'orientació educativa als centres educatius no universitaris sostinguts amb fons públics.

Decret 45/2016, de 22 de juliol, per al desenvolupament de la competència comunicativa en llengües estrangeres als centres educatius sostinguts amb fons públics de les Illes Balears.